

МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ  
СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА №2 г. АК-ДОВУРАК

Согласовано:

Замдиректора по

УВР:  /Кужугет Н.Н./

От «25» августа 2023г.



Адаптированная рабочая программа по родной (тувинской)  
литературе

для обучающихся с ОВЗ (с задержкой психического развития)

Класс: \_\_\_\_\_ 8 «а», 8 «б» \_\_\_\_\_

Количество часов: в неделю 2; в год: 68 \_\_\_\_\_

Программа разработана в соответствии с Тыва дылга ооредилге федералдыг куруне  
стандарттары. Тыва дыл болгаш харылзаалыг чугаа сайзырадылгазынга чижек ажылчын  
программа. Кол ниити ооредилге (5-9) класстар. Ортумак (долу) ниити ооредилге (10-11  
класстар). Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызының Национал школа  
хөгжүдөр институтунун Өөредилге-методиктиг чөвүлели сайгарып көргөн. (2017 чыл,  
август 28) \_\_\_\_\_

Учебник: М.А. Кужугет, Л.Х. Ооржак Тыва чогаал, Кызыл, 2022 \_\_\_\_\_

Программу составил учитель родного языка и литературы Монгуш А. Г. \_\_\_\_\_

Срок освоения программы: 2023-2024 учебный год

## ПЛАНИРУЕМЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОСВОЕНИЯ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

В соответствии с ФГОС ООО планируемые результаты освоения учебного предмета «Родная (тувинская) литература» делятся на личностные, метапредметные и предметные. В результате изучения предмета у выпускников будут сформированы регулятивные, познавательные и коммуникативные универсальные учебные действия как основа умения учиться.

### Предметные результаты к концу 8 класса

Обучающийся научится:

- понимать значение литературы в формировании нравственных и эстетических взглядов человека;
- определять смысл слова «восток» в интерпретации поэта, находить экспрессивно окрашенную лексику, тропы, художественные образы в тексте;
- определять роль поучительных наказов старших в раскрытии идейно-тематической направленности произведения; уметь аргументировать свое отношение к наказу старших;
- определять фольклорные и литературные источники произведения;
- рассуждать о роли писательского труда, находить точки зрения автора в решении проблемного вопроса, определять индивидуальный творческий почерк;
- определять конфликт драмы;
- выделять роль фольклорного мотива в произведениях как основы нравственной проблематики; видеть авторскую идею в художественном произведении, воспринимать образ-персонаж (символический образ ворона в произведении);
- выявлять связь произведения с историческим фактом (посещение Тувы Его Святейшеством Далай-Ламой XIV), объяснять свое понимание события;
- знакомиться с переводческой литературой;
- участвовать в комментированном чтении, уметь раскрывать художественные особенности и композиционные приемы в произведении;
- знакомиться с эпистолярным жанром в художественном произведении, выявлять взаимосвязь видов искусства и науки;
- определять авторское отношение к образу матери как символу мудрости;
- знакомиться с произведениями этнических тувинцев, живущих в Монголии;
- определять тематику стихотворений З. А. Намзырай;
- выявлять черты духовности в стихотворении;
- обсуждать актуальные социальные проблемы воспитания подростков, взаимодействия семьи, школы и общественности, отношения между детьми и взрослыми;
- выявлять особенности языка и стиля писателя.

*Обучающийся получит возможность научиться:*

- выявлять особенную роль художественной литературы как одного из видов искусства, определять роль художественной литературы в познании внутреннего мира человека и освоении окружающего мира;*
- определять взаимосвязь литературной деятельности писателя с жизнью общества;*
- пользоваться основными теоретико-литературными терминами и понятиями, объяснять свое понимание нравственно-философской, эстетической проблематики произведений;*
- работать над описанием пейзажных зарисовок, выявлять их роль в раскрытии темы;*
- определять жанр новеллы; определять роль особенностей композиционного строения новеллы, художественных приемов и средств проникновения во внутренний мир героев произведения;*
- определять роль тувинских писателей в развитии жанра драмы в годы становления тувинской литературы;*
- определять особенность жанра либретто, выявлять фольклорную основу произведений этого жанра;*
- определять особенности жанра очерка при знакомстве с документальными произведениями тувинской литературы;*
- определять нравственно-философскую, социальную проблематику произведений;*
- раскрывать идею взаимопонимания в человеческих отношениях;*
- размышлять над темой вечности времени и человеческой души;*
- уметь работать с историей создания произведений, знакомиться с реальной жизнью прототипа;*
- выявлять роль фольклора в раскрытии философских воззрений народа;*
- определять сюжет и композицию произведений;*
- определять символику в названиях произведений.*

**Календарь- тематиктиг план. Тыва чогаал 8 класс.**

Дыл эреминин кезектери	№	ай, хуну	Программа аайы-биле темалар	ак	Өөреникчилерниң кылыр ажил-чорудулгазының кол хевирлериниң чижек тайылбыры
Кириил де кичээл	1	04.09 05.09	Уран сөс дугайында Литература теориязы: шүлүглел		Чечен чогаал кижиниң иштики делегейин база ону долгандыр делегейни шинчилээринге онзагай салдарлыг уран чүүлдүң бир хевири дээрзин илередир. Кижиниң мөзү-шынарының, эстетиктиг көрүжүнүң хевирлеттинеринге, угаан-болдалының делгемчииринге чечен чогаалдың салдарын, күштүг талаларын билип турар.
Танды м турда, тандаш-ла мен	2	07.09 08.09	С. А. Сарыг-оол. «Улуг-Хемим» (шулуглел)		Ниитилелдин болгаш чогаалчының чогадыкчы көрүжүнүң аразында харылзалыын тодарадыр. Чогаалдың темазын болгаш идеязын тодарадыр. Ниити ажилдаары: лириктиг маадырның омур-хевирин болгаш улуг хемниң чурумалын көргүскениниң онзагайын сайгарып ажилдаар, ук омур-хевирлерниң чогаалдың идеязын илередиринге салдарын тодарадыры. Таблица-биле ажилдаары: шүлүглелдин композициязы-биле ажилдаарын билер. Хемниң омурун, чурумалын көргүскен өске чогаалчыларның ажилдары-биле деңней сайгарып, ажилдап билер. Чогаалда илереттинген бодалдың төрөөн чериниң төөгүзү, сайзыралы-биле холбаалын тодарадыр. Тыва чогаалчыларның шүлүк чогаалы Уран сөс дугайында С. А. Сарыг-оол. Поэма «Улуг-Хемим».
	3	11.09 12.09	С. А. Сарыг-оол. «Улуг-Хемим» (шулуглел)		
	4	14.09 15.09	С. А. Сарыг-оол. «Улуг-Хемим» (шулуглел). Чогаал теориязы: Шулулгел		Чечен чогаал кижиниң иштики делегейин база ону долгандыр делегейни шинчилээринге онзагай салдарлыг уран чүүлдүң бир хевири дээрзин илередир. Кижиниң мөзү-шынарының, эстетиктиг көрүжүнүң хевирлеттинеринге, угаан-болдалының делгемчииринге чечен чогаалдың салдарын, күштүг талаларын билип турар. Ниитилелдин болгаш чогаалчының чогадыкчы көрүжүнүң аразында харылзалыын тодарадыр. Чогаалдың темазын болгаш идеязын тодарадыр. Ниити ажилдаары: лириктиг маадырның омур-хевирин болгаш улуг хемниң чурумалын көргүскениниң онзагайын сайгарып ажилдаар, ук омур-хевирлерниң чогаалдың идеязын илередиринге салдарын

					тодарадыры. Таблица-биле ажылдаары: шүлүглелдин композициязы-биле ажылдаарын билир. Хемниң оворун, чурумалын көргүскен өске чогаалчыларның ажылдары-биле денней сайгарып, ажылдап билир. Чогаалда илереттинген бодалдың төрөөн черинин төөгүзү, сайзыралы-биле холбаалын тодарадыр.
	5	<b>18.09</b> <b>19.09</b>	Ю. Ш. Кюнзегеш. Шүлүк «Дыт».	1	Практиктиг ажылдаары: өөрөнгөн литература теориялыг терминнер, билиишкиннерни ажыглап билир. Чогаалды аянынг номчууру. Шүлүктүң темазы болгаш идеязын тодарадырынга шүлүктүң бижиттинген аянының онзагайын, дылдың чурумалдыг аргаларының дээштиин сайгарып билир. Лириктиг маадырның оворунга, ооң миннишкиннеринге үнелел бээр. Шүлүктүң темазы болгаш идеязын тодарадырынга авторнуң оворунуң салдарын тодарадып билири. Шүлүкте мөзү-шынар – философия, эстетика темазынга хамаарышкан айтырыгларни бодунуу-биле билип турарын тайылбырлап билир. «Чөөн чүк» деп билиишкиннинг утказын чогаалчының делгем ажыглаанын тодарадып билир. Символиктиг оворларның ужур-утказын тодарадыр.
	6	<b>21.09</b> <b>22.09</b>	Ю. Ш. Кюнзегеш. Шүлүк «Чөөн чүктүң кижизи мен».	1	Чогаалды сайгарары: чогаалдың темазын болгаш идеязын тодарадыр. Жанр талазы-биле онзагайын, дылдың чурумалдыг аргаларын тып, оларның чогаалга салдарын тодарадып билир. Лириктиг маадырның овор-хевиринге үнелелди берип билир. Амыдыралдың үнезин илереткениниң онзагайын, чогаалда көдүрттүнген чидиг айтырыгны чогаал сөзүглелинге даянып тодарадып билири. Новелланың темазын болгаш идеялыг ужур-утказын тодарадыр. Маадырларның, ачаның болгаш эзирниң овор-хевирлерин чергелештир сайгарып билир. Символиктиг оворларның ужур-утказын тодарадып билири. Улугларның өөредиглиг чагыгларын сактып ап, хүлээп билир. Тыва литературада новелла жанрының сайзыралынга чогаалчының үлүүн илередип билир.
	7	<b>25.09</b> <b>26.09</b>	М. Б. Доржу. Чечен чугаа «Даг эзир».	1	Шүлүктүң тургузуунуң онзагайын, уран чурумалдыг аргаларының дээштиин, идея ажыдарынга салдарлыын тодарадып билир. Лириктиг маадырның иштики сагыш-сеткилин, оворун база
	8	<b>28.09</b> <b>29.09</b>	С. С. Сюрюн-оол. Шүлүк «Ырла, Хемчик» .	1	
	9	<b>02.10</b>	М. Б. Кенин-Лопсан. Шүлүк	1	

		<b>03.10</b>	«Хүттүн ужары».		
	10	<b>05.10</b> <b>06.10</b>	З. А. Намзырай. Шүлүк «Дуруяалыг-Шөл».	1	Хут ужарының чылдың аңгы-аңгы байдалдарын дылдың чурумалдыг аргаларының, чогаалчының бижиир аргазы болгаш арга- дуржулгалыгы-биле илереткенин тодарадып билир. Хут чурумалын болгаш болгаш кижиниң иштики сеткилин деңнелгелиг сайгарып билири. Чогаал темазын болгаш идеязын ажыдарынга дылдың чурумалдыг аргаларының салдырын тодаратпышаан, чогаал сайгарылгазын күүседир. Кижин биле бойдустун аразында быжыг харылзаалыын, шүлүктүн философчу утказын илередип билир. Лириктиг маадырның оворунга, ооң бот-хуунуң иштики миннишкининге үнелел бээр. Мөзү-шынар, чараш чүүлдү хүлээп алыр дугайында айтырыгларны сөзүглелден алган бадыткалдыг чижектерлиг илередип билири.
	11	<b>09.10</b> <b>10.10</b>	ЧС. Чурук-биле ажыл Чогаадыг-чурумал	1	чурукка, чогаалдарга болгаш бодунун арга-дуржулгазынга даянып, бодалын илередир. Чогаалга пейзажтын ролюн катаптаар
	12	<b>12.10</b> <b>13.10</b>	К-Э. К. Кудажы. Чечен чугаа «Таңды кежии».	1	Бөлүктөп ажылдаары: чечен чугааның темазын болгаш идеязын, ооң композициязын, дылдың чурумалдыг аргаларын
	13	<b>16.10</b> <b>17.10</b>	К-Э. К. Кудажы. Чечен чугаа «Таңды кежии».	1	ажыглаанының онзагайын тодарадып, идея ажыдарынга салдарын сайгарып билир. Тоожукчу маадырның, Чолдак-Кадай болгаш Көк-Кадай кырган- авайларның овор-хевирлерин, оларның өөредиглиг чугааларының чогаалдың идеязын, темазын ажыдарынга салдарлыын тодарадып билир. Маадырларның иштики делегейин чогаал сөзүглелинге даянып, бадыткалдыг ажыдып билир. Чоннун ёзу-чаңчылдарын шингээдип, амыдыралгажыглап билир а
	14	<b>19.10</b> <b>20.10</b>	Зоя Байсалова Чечен чугаа «Тайга ээзи»		З. С. Байсалова. Чечен чугаа «Тайга ээзи» ажыглап чоруурунга, бүгү амылыг амытаннарга хумагалыг болурун шингээдир. Чогаалга план тургузуп билир база план ёзугаар чогаалдың утказын эдерти чугаалап билир. Чогаалды ниити сайгарарынга киржир. Чогаалдың аас чогаал-биле харылзаалыын, литературлуг үндезинниин тодарадып билир. Чагыг сөске даянып, философчу угаап боданырын сайзырадыр, аас чугаага бодалды бадыткалдыг, чиге чугаалап өөрениринге чаңчыгар. Чечен чугааның идеялиг сорук киришкенин, «эр сөс» деп билишкенин утказын тодарадып билир. Чогаалчының дылының
	15	<b>23.10</b> <b>24.10</b>	Зоя Байсалова Чечен чугаа «Тайга ээзи» Чогаадыг «Соглээн сос- керткен ыяш»		

					болгаш бижиириниң аянын илередип билир, оларның чечен чугаага уран дээштиин тодарадып билир. Чогаал сөзүглелинге даянып, ханы, сайгарылгылыг угаап боданып чаңчыгар, бодалдарын хостуг илередип билиринге өөренир.
<b>Тараам турда, тодуг-ла мен</b>	16	<b>26.10 27.10</b>	К-Э. К. Кудажы. Тоожу «Тараа» (шилилгелиг эгелер)		«Тараа» деп чогаалдың адының, эпигравының идеялиг утказын тодарадыр, сайгарып билир. Кол маадыр Суваңның овор-хевириин тодарадып, ада кижизидилге дугайында чугааны тургузуп өөренир. Чогаалга план тургузуп, долу, кызыра азы шилилгелиг эдерти чугаалаар. Чогаалда найырал темазын чырытканын илередип билир. Бот-тускайлаң ажылдаары: чогаал маадырларының аразында харылзаалар, чогаалда болуушкун, девискээр дугайында билигни шиңгээдип, бот-тускайлаң ажылдап билир. Аас, бижимел ажылдарны күүседип чаңчыгар
	17		К-Э. К. Кудажы. Тоожу «Тараа» (шилилгелиг эгелер)		Бүгү чонга таваржып турган коргунчуг айыылдың херечизи боордан аңгыда бодунуң өг-бүлезинге Ташкентиден хлеб эккеп чораан чогаалчы дугайында медээлер-биле бот-тускайлаң таныжып билир. 35 литературазы Мишка Додоновтуң овор-хевириинге үнелел берип билир. Сөзүглелде кижилерниң аас-кежиктиг болурунче чүткүлдүү, шыдамык, турум, быжыг туруштуг, харыысалгалыг аажы- чаңныг болурун чырытканын тодарадып, утказын эдерти чугаалаар. Чогаалдың кижизидикчи салдарының дугайында чугаага киржир.
	18		А. С. Неверов. Тоожу «Аьштыг-чемниг Ташкент хоорай» (очул. А. К. Делгер-оол) (шилиттинген эгелер)		Чурукка, номчаан чогаалдарынга болгаш бодунун арга-дуржулгазынга даянып, бодалын илередир
	19		А. С. Неверов. Тоожу «Аьштыг-чемниг Ташкент хоорай» (очул. А. К. Делгер-оол) (шилиттинген эгелер)	1	чогаалдарга болгаш бодунун арга-дуржулгазынга даянып, бодалын илередир
	20		ЧС. Чурук-биле ажыл.		Чогаалчы дугайында медээлер чыып, бот-тускайлаң ажылдап билир. Шүлүктүң идеялиг утказын тодарадып, тургузуунуң онзагайын, бижиттинген аянын болгаш дылдың уран чурумалдыг аргаларының ажыглалын илередип өөренир. Ажылдың кижиниң амыдыралынга ужур-утказын, авторнуң көрүжүнүң дугайында чидиг айтырыгны тып, кол идеяны тодарадыр, шын харыы дилеп өөренир. Чогаалдың кижизидикчи салдарын
	21		ЧС. Чогаадыг «Тараа дугайы»	1	
	22		А. Үержаа (А. Ү. Күжүгет). Шүлүк «Ажыл».	1	

					сөзүглелге даянып, тодарадыр. Лириктиг чогаалды сайгарар, бодунун үзел-бодалын илередип турар. Авторнун көрүжү, авторнун туружу деп билиишкин-биле ажылдап өөренир. Сөс, оон утказының ханы, делгемин илередип, угаап-боданышкынныг бижимел ажылды күүседип өөренир
	23		ЧС. Чогаадыг «Ажыл-амыдыралдын ундезини»	1	номчаан чогаалдарыңга болгаш бодунун арга-дуржулгазыңга даянып, бодалын илередир
<b>Кижиг – чурттуг, куш – уялыг</b>	24		В. Ш. Кок-оол. Трагедия «Самбажык».	1	Чогаалчының чогаадыкчы ажыл-херээниң дугайында таныжар. Тыва литератураның тургустунуп турар чылдарында драма жанрының сайзыраарыңга чогаалчының киирген үлүүнүн дугайында медээни шиңгээдир, чугаага киржир. Чөрүлдээлиг байдал: драмада чөрүлдээни тодарадыр. Чогаалда болуушкуннарның төөгүлүг үндезиниин тодарадып өөренир. Тывага аңгы демиселин, чоннун коргуш чок маадырлыг чоруун шииде көргүскениниң онзагайын тодарадыр. Шииниң маадырларының омур-хевиринге аас, бижимел үнелелди берип билир. «Маадыр», «маадырның иштики делегейи» болгаш «чогаалдың улустуң аас чогаалы-биле харылзаалы» деп билиишкиннерни катаптаар, өөрөнгөн чогаалыңга дүүштүр сайгарып билир. Шии чогаалын рольдап номчурунунун аянын шиңгээдип билири. Детальдарның, бойдус чурумалының чогаалдың идеялиг утказын тодарадырыңга салдарын тодарадыр. Шии жанрыңга хамаарышкан теориялыг терминнер, билиишкиннерни билир. Чечен чогаалдың сөзүглелинге даянып, чогаалдың идеялиг утказын, чогаалчының чечен чаяаннын уран чүүлдүн өске хевирлери-биле холбаштырып сайгарып билир.
	25		В. Ш. Кок-оол. Трагедия «Самбажык».	1	
	26		В. Ш. Кок-оол. Трагедия «Самбажык».	1	
	27		В. Ш. Кок-оол. Трагедия «Самбажык».	1	
	28		В. Ш. Кок-оол. Трагедия «Самбажык».		
	29		ЧС. Туннел кичээл	1	
	30		ЧС. Чогаадыг «Бистин маадырлыг огбелеривис»	1	чогаалдарга болгаш бодунун арга-дуржулгазыңга даянып, бодалын илередир
	31		С. А. Сарыг-оол. Либретто «Чечен биле Белекмаа».	1	Чогаалдың жанр талазы-биле онзагайын илередип, «либретто» деп билиишкин-биле таныжар, тайылбырлап өөренир.
	32		С. А. Сарыг-оол. Либретто «Чечен биле Белекмаа».	1	Чогаалдың улустуң аас чогаалы-биле холбаалыын, дылдың чурумалдыг аргаларының тема, идея илередиринге салдарын сайгарып билир. Номчаан чогаалының утказын, дылының чеченин,

				өске чогаалдар-биле ылгалдыг болгаш дөмей талаларын тайылбырлап билир. Чогалды кезектерге чарып, план тургузар. Чогаалды рольдарга хуваажып, аянныг номчуур. Чогаалдын утказынга дүүштүр диалог болгаш монолог чугааны тургузуп билир. Тыва улустун чаңчылдарын кижизидикчи дээштиин илередип сайгарар. Р. Д. Кенденбилдин «Чечен биле Белекмаа» деп операзы-биле онлайн хевирге таныжар. vk.com»video-59838956_456239616
	33		Ф. И. Шиллер. Трагедия «Кара сагыш болгаш ынакшыл» (шиллиттинген эгелер)	Шиллерниң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы-биле таныжар. Шииниң темазын, идеязын тодарадып билир. Чогаалдың сюжедин (ынакшаан ийи аныяк кижиниң төөгүзү, ол үениң амыдыралында айыыл дугайында) аас-биле дамчыдып билири (план ёзугаар долу азы шилилгелиг). Төөгү-биле чогаал 37 сюжединиң харылзаалыын тодарадып, тыва чогаал-биле деңней сайгарып билири. Библиотека болгаш Интернет-курлавырлар- биле ажылдап билир.
	34		А. Үержаа (А. Ү. Күжүгет). Шүлүк «Үш чүс харлыг кырган кускуннун чагыы»	Авторнун чогаадыкчы намдары-биле таныжар. Чогаалдың аас чогаалы-биле холбаазын, чогаалда канчаар илереп келгенин тодарадыр. Кускуннун символиктиг овурун чогаалда ажыглаанының онзагайын тайылбырлап билир. Дылдың чурумалдыг аргаларының чогаалдың тема болгаш идея илередиринге ужур-дузалыын сайгарар. Чогаал бижиир аянында хууда чогаалчының стилин бадыткалдыг чижектер-биле тодарадып билир. Чогаалда көдүрттүнген чидиг айтырыгны, чагыг бүрүзүнүн символиктиг утказын, нарын философчу бодалды тодарадып билир.
	35		ЧС. Хыналда ажыл	1 Алган билиглерин хынаар
	36		ЧС. Частырыглар-биле ажыл	1 Частырыгларын эдер, боду ооренир
	37		М. Б. Ховалыг. Очерк «Ыдыктаан тук».	1 Тыва литературада барымдаалыг чогаалдар-биле таныжылга. «Ыдыктыг тук» деп чогаалдың жанр талазы-биле онзагайын бадыткалдыг чижектер-биле тодарадып билир. Чогаалды Тывага эрткен төөгүлүг хүннер-биле холбаштыр тайылбырлап билир. Төөгүлүг болуушкунну бодунуу-биле тайылбырлап билир. Ыдыктыг XIV-кү Далай-Лама башкының чагыгларын делгем угаап билир. Тоожунун идеялиг утказының ханызын, темазының
	38		М. Б. Ховалыг. Очерк «Ыдыктаан тук». Литература теориязы: барымдалыг чогаалдар	1

					<p>чугулазын илередип билири.</p> <p>Чечен чугааның темазын болгаш идеязын тодарадыр. Авторнуң туружун, бодалын, сагыш-сеткилин тодарадып билир. Таблица-биле ажыл: аңгы-аңгы чечен чогаалдарда болгаш уран чүүлдүң өске хевирлеринде ава дугайында теманы чырыдып чоруурунун чоок, онзагай талаларын илередип билир.</p>
<b>Авай, авай, авайымны</b>	39		С. А. Сарыг-оол. Шүлүк «Херээжен»,	1	Шүлүктү аянныг номчуур, ырлап күүседир. Шүлүктүң тургузуунун онзагайын тодарадыр, чоннуң ырызы бооп чоруурун бадыткалдыг тайылбырлап билир. Чогаалдың идеялиг утказын илередиринге портрет, детальдарның салдарын тайылбырлаар. Кол маадырларның овор-хевиринге үнелелди кылып билир.
	40		С. А. Сарыг-оол. Шүлүк «Авамның ынак оглу».	1	Чогаалдың идеялиг утказын илередиринге портрет, детальдарның салдарын тайылбырлаар. Кол маадырларның овор-хевиринге үнелелди кылып билир. Орус, тыва чоннар аразында найырал темазын ажытканынын, чогаалдың бижиттинген аянын, дылын бот-хуузунда азы демнежип сайгарып билир. Чогаалда портрет, детальдарның идеялиг утка илередиринге ужур-утказын илередип билири.
	41		КДН. Чогаал маадырынын озулдези	1	статиктиг болгаш динамиктиг овор-хевирлерни деннээр
	42		А. А. Даржай. Сонет «Авамга чечээм».	1	А.А.Даржайның тыва литературада туружун, үнүн тодарадып билир. Тыва литературада «Сонет» жанрының хөгжүлдизи-биле таныжар. Ук жанрның чечен чогаалдың өске хевирлеринден ылгалын билир. Ава дугайында теманы чырытканының онзагайын тодрадып билир. Дылдың чурумалдыг аргаларының идея илередиринге салдарын сайгарып билир. Чогаалдың кижизидилгелиг ужур-утказын илередип, авторнун туружун тодарадып билир.
	43		З. А. Намзырай. Шүлүк «Авам мени манап орап»	1	Ава дугайында темада бижиттинген чогаалдар дугайында чугаага киржир. Шүлүктү аянныг номчуур. Шүлүктүң темазын болгаш идеязын тодарадырып, шүлүк чогаалын сайгарып. Шүлүк болгаш ыры деп темага дүүштүр ажык чугаага киржир. Шүлүктү ырлап өөренир.

					Өөрөнгөн чогаалдарының ниити болгаш ылгалдыг талаларын, онзагайынга хамаарыштыр бот-тускайлаң түңнел үндүрүп билир.
	44		А. С. Пушкин. Шүлүк «Тураскаал» (очул. С. Б. Пюрбю)	1	Лириктиг чогаалды сайгарар. Шүлүкчү болгаш шүлүк деп темага хамаарыштыр бодунуң бодалдарын шинчилел үндезиннерге даянып, бодалдарын илередип билир. «Шүлүкчүнүң туружу», «чогаалчының сөзүнүң күжү» болгаш «чечен чогаалдың дээштии» деп билиишкиннерини өөренип, катаптап, сайгарып билир. Авторнуң туружу, шүлүкчүнүң сөзүнүң күжү деп билиишкинни сайгарган чугаага киржир. Дылдың чурумалдыг аргаларының тыва дылче очулгазын сайгарар, тема болгаш идея илередиринге салдарын илередир
	45		ЧС. Практиктиг кичээл. Шулуку сайгарылгазы.	1	теория билиглерин практика кырында ажыглаар
	46		Е. Т. Танова. Тоожу «Иениң салым-хуузу» (шилиттинген эгелер).	1	Салым-чаяанныг тыва херээжен чогаалчы Е.Т. Танованың чогаадыкчы ажыл-херээ-биле таныжылга. Чечен чогаалда авторнуң идеязын илередип билир, чогаалдың жанрын тодарадыр. Чогаалга план тургузуп билир, тургузуунуң онзагайын тодарадыр, цитаталар ушта бижиирин өөренир. Тайылбырлыг номчулганы күүседир. Салым-чаяанныг уруг Надя Рушеваның кижизидилгезинге ада-иениң салдарын тодарадып билир. «Эпистолярлыг жанр» деп билиишкин-биле таныжылга. Чечен чогаал болгаш уран чүүлдүн өске хевирлери деп теманы холбаштырып, тодарадып билиринге өөренир. Чогаалдың адының символиктиг ужур-утказын тайылбырлап билир. «Талантылыг ада-ие -талантылыг ажы-төл» деп темалыг ажык чугаага киржилгелии.
	47		Е. Т. Танова. Тоожу «Иениң салым-хуузу» (шилиттинген эгелер).	1	
	48		Е. Т. Танова. Тоожу «Иениң салым-хуузу» (шилиттинген эгелер).	1	
	49		Е. Т. Танова. Тоожу «Иениң салым-хуузу» (шилиттинген эгелер).	1	
	50		КДН. Тыванын сайзыралынга оске чоннарнын киржилгези	1	литератураны тоогу-биле холбап ооренир
	51		М. М. Дуюнгар. Чечен чугаа «Авамның тону»	1	Мөзү-шынар болгаш ниитилелде социал-политиктиг теманы чырыдарынга чогаалдың онзагай талаларын илередип билир.
	52		М. М. Дуюнгар. Чечен чугаа «Авамның тону»	1	Идейлиг утка илередиринге портрет, деталь болгаш дылының уран чурумалдыг аргаларының салдарын билир. Чогаалда ханы, философчу утканы сайгарып өөрениринге чаңчыгып өөренир.

				Бодалдарын дыңнакчыга чедингир, дес-дараалашкак, билдингир, тода чугаалап билири. Чогаалдың адының символиктиг ужур-утказын тайылбырлап билир.	
	53		ЧС. Тыва иенин овор-хевири	1	чогаал маадырларын деннеп сайгарар
<b>Кижин болуру чажындан</b>	54		Ч. Ч. Куулар. Тоожу «Шораан» («Шораан») (шилиттинген эгелер).	1	Төлөвилел-биле ажыл Мөзү-шынар болгаш ниитилелде социал теманы чырыдарына авторнуң үлүг-хуузун илередип, чогаал сөзүглелинге даянып, сайгарып билир. Тоожунуң бижиттинген төөгүзүн, кол маадырның прототивиниң, ооң амыдырал-чуртталгазының дугайын билип өөренир. Маадырның иштики делегейин тодаргай илередиринге детальдарның, бойдус чурумалының база өөредилгеге сонургалын, чараш чүүлге хандыкшылын тодарадып билир. Чогаалдың кижизидикчи салдарын тодарадыр. Улустуң аас чогаалында чоннуң амыдыралчы мерген угаанының сиңникенин тодарадып өөренир. Чогаалдың сюжет болгаш композициянын сайгарып билир.
	55		Ч. Ч. Куулар. Тоожу «Шораан» («Шораан») (шилиттинген эгелер).	1	
	56		Ч. Ч. Куулар. Тоожу «Шораан» («Шораан») (шилиттинген эгелер).	1	
	57		Ч. Ч. Куулар. Тоожу «Шораан» («Шораан») (шилиттинген эгелер).	1	
	58		ЧС. Чогаадыг «Эргээ ооренме, бергээ оорен»		чогаалдарга болгаш бодунун арга-дуржулгазынга даянып, бодалын илередир
	59		К. Д. Чамыян. Тоожу «Ханы дазыл» (шилиттинген эгелер)		Тоожунуң сюжет болгаш композицияны сайгарып билир. Чогаалда көдүрттүнген айтырыга авторнуң туружун тодарадып билир. Ниитилелде элээдилер болгаш ада-иелер аразында мөзү-шынар чидиг айтырыгларның чугулазын билип, боттарынын бодалдарын илередип сайгарар. Чогаалдың идеялиг утказын тодарадырынга, кол маадырның 41 иштики делегейин ажыдарына детальдарның, бойдус чурумалының салдарын тодарадып турар. Ниити ажылдаары: «Элээдилер кижизидеринге, өг-бүле, школа, ниитилел аразында сырый харылзааны чорударының чидиг айтырыглары» деп темага ажык чугааны чорударына киржир.
	60		К. Д. Чамыян. Тоожу «Ханы дазыл» (шилиттинген эгелер)		
	61		К. Д. Чамыян. Тоожу «Ханы дазыл» (шилиттинген эгелер)		
	62		К. Д. Чамыян. Тоожу «Ханы дазыл» (шилиттинген эгелер)		
	63		ЧС. Чогаадыг «Мээн ынак башкым»		чогаалдарга болгаш бодунун арга-дуржулгазынга даянып, бодалын илередир
	64		А. Х-О. Ховалыг. Шүлүк «Үш үне»		Шүлүктүң адының символиктиг утказын сайгарып билир. Чогаалда авторнуң туружун илередип билир: төрөөн черинге, чонунга база ие дылынга хүндүткелдии, ынакшылы
	65		КДН. Тыва дыл дугайында	1	шулуктерни номчуп сайгарар, бот туннелин бижиир

		шулуктер, оларнын онгазайы		
	66	ЧС. Чогаадыг «Мээн торээн дылым»	1	чогаалдарга болгаш бодунун арга-дуржулгазынга даянып, бодалын илередир
	67	ЧС. Тестилиг хыналда ажыл	1	алган билиглерин хынаар
	68	ЧС. Туннел кичээл	1	чыл дургузунун ажылын туннээр